

Kommittémotion

Motion till riksdagen: 2014/15:2535

av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (SD)

DIKO-lagar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om avgörande om DIKO-relaterad brottslighet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökade befogenheter för hemliga tvångsmedel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett nationellt ansvar för DIKO-brott.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en tillsynsmyndighet för kontroll av DIKO-befogenheter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införandet av en ny brottskategori.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att åtala och fälla någon för organiserad brottslighet utan att binda denne vid ett specifikt brott.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skärpta straff för övergrepp i rättssak.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att använda anonyma vittnen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra det lättare att förverka tillgångar för personer dömda för DIKO-brott.

Motivering

Med anledning av händelser i Malmö specifikt och utvecklingen i Sverige generellt hölls våren 2012 en debatt i riksdagen om organiserad brottslighet. Aktualiteten i denna fråga understryks även av Rikspolisstyrelsen som tog beslut om att situationen var av ”särskild nationell angelägenhet”.

I den nämnda debatten presenterade vi ett program för att bekämpa den organiserade brottsligheten, Särskilda Metoder mot Organiserad Kriminalitet. Syftet med programmet är att kraftfullt slå ned mot den organiserade brottsligheten nu, innan den fått sådan utbredning att den blivit ett landsomfattande hot snarare än främst koncentrerad till vissa städer och områden. Det är också vår förhoppning att detta program inte bara ska förhindra framtida samhällsutbredning utan även att eliminera flertalet av de kriminella nätverk och organisationer som redan är verksamma idag.

Vi föreslår att en ny lag införs som kriminaliserar delaktighet i organiserad brottslighet, kriminellt nätverk eller organisation; Deltagande i Kriminell Organisation (DIKO).

Inledning

Rättsprocessen kan tematiskt delas upp i tre faser: den förberedande fasen, rättegången och den efterföljande fasen.

Den förberedande fasen utgörs i princip av brottsutredningen som inkluderar förhör, gripande/anhållande, häktning och bevissäkring.

Rättegångsfasen kan sägas innehålla åtalet samt själva rättegången med tillhörande dom.

Den sista fasen är vad som händer efter dom, det vill säga avtjänande av det utdömda straffet för brottslingen, skydd och stöd för brottsoffer och vittne, eventuell förverkan av pengar och egendom samt frågan om skadestånd eller brottsskadeersättning.

För att komma tillrätta med en eskalerande organiserad brottslighet föreslår vi nytänkande och långtgående åtgärder som utökar rättsväsendets befogenheter att komma åt denna typ av brottslighet med kännbara straff som följd.

1. Den förberedande fasen – utökade befogenheter för rättsväsendet

För att DIKO-befogenheterna ska träda in måste det först avgöras om det är ett DIKO-ärende:

Avgörande om det är DIKO-relaterad brottslighet

Åklagaren ska till domstol lämna in begäran om att klassa en viss utredning som DIKO-relaterad. Domstolen ska då höra åklagarens framställning för att avgöra om det är rimligt att betrakta detta som DIKO-brottslighet. Finner domstolen att så är fallet träder DIKO-befogenheterna in för utredningen. I brådskande fall kan åklagaren fatta interimistiskt beslut som då snarast ska prövas i domstol.

Utökade befogenheter vid DIKO-fall

Hemliga tvångsmedel är ett nödvändigt och effektivt verktyg för brottsbekämpande myndigheter att komma åt grov brottslighet i allmänhet och organiserad brottslighet i synnerhet.¹ Av olika skäl, inte minst integritetsaspekten, är användningen starkt reglerad. Även användning av information som tillkommer genom hemliga tvångsmedel regleras, bl.a. med avseende på överskottsinformation om andra brott än det tvångsmedlet beviljats för.

Tyvär är dessa brottsbekämpande verktyg alldeles för snävt reglerade för att kunna användas effektivt mot just organiserad brottslighet. Detta kommer till uttryck genom att effektiva tvångsmedel huvudsakligen beviljas för att utreda narkotikabrott eftersom det inte krävs en särskilt omfattande narkotikahandling för att uppfylla domstolens krav för användning.² Högsta domstolen sänkte dock praxis för straffen vid narkotikabrott vilket medför att det även här blir svårt att använda tvångsmedlen.

Vid misstanke om DIKO-brott behöver lagstiftningen modifieras så att tvångsmedlen kan användas mer effektivt genom en angreppsytta som slår mot hela den organiserade brottslighetens verksamheter.

Nya alternativa rekvisit bör tilläggas i de lagrum som reglerar samtliga hemliga tvångsmedel när det gäller att utreda DIKO-brott. Dessa rekvisit bör ha innebörden att hemliga tvångsmedel får användas utan villkor rörande straff, straffvärde, misstankegrad och vikt för utredningen för att utreda DIKO-brott. Vidare bör alternativa rekvisit tilläggas i de lagrum som reglerar användning av överskottsinformation. Dessa

---

¹ Se ex. BRÅ, Rapport 2011:20, s. 9 & 51 & Regeringsskrivelse 2011/12:39

² Se ex. BRÅ, Rapport 2011:20, s. 9 & 51 & Regeringsskrivelse 2011/12:39

bör ha innebörden att all överskottsinformation om samtliga brott som kan kopplas till DIKO får användas för utredning och bevisning.

Genom att underlätta användningen av dessa tvångsmedel ges rättsväsendet större möjligheter att komma åt organiserad brottslighet.

Nationellt ansvar

Organiserad brottslighet som dels är internationell, dels även landsomfattande inom Sverige, bekämpas bäst av en del inom polisen som har ett övergripande nationellt ansvar för bekämpande av organiserad brottslighet. Det får ankomma på den nya polismyndigheten att avgöra detta, men exempelvis kan huvudansvaret ligga under den nya Nationella operativa avdelningen (Noa).

För att underlätta och effektivisera ska den sekretess som ibland finns mellan myndigheter ej gälla när Noa efterfrågar information i fall kopplade till organiserad brottslighet.

Tillsynsmyndighet

För att säkerställa att de utökade befogenheterna inte missbrukas ska en tillsynsmyndighet följa upp användningen av hemliga tvångsmedel i relation till DIKO-brottslighet. Tillsynsmyndigheten kan vara en som redan existerar eller om behov finns, en ny tillsätts.

2. Rättegångsfasen – Deltagande i Kriminell Organisation (DIKO)

Ny brottskategori

En ny lagstiftning mot ”Deltagande i kriminell organisation” (DIKO) bör införas. Denna ska innefatta deltagande i kriminell organisation eller nätverk samt uppvisande av kriminellt mönster. Miniminivån på straffvärdet ska vara högt och maxstraffet för grovt DIKO ska kunna ge riktigt livstidsstraff. Vidare ska inte villkorlig frigivning tillämpas. Utvisning efter avtjänat straff ska göras obligatoriskt om den dömde är utländsk medborgare.

Inför möjlighet att åtala och fälla för organiserad brottslighet utan att binda vid specifikt brott

Det centrala i vårt förslag handlar om att införa möjligheten att åtala och fälla en person utan att denna behöver bindas vid ett specifikt brott. Istället ska det, i fall av organiserad

brottslighet, kunna räcka med att personen i fråga uppvisar ett kriminellt mönster av deltagande i en kriminell organisation eller nätverk (DIKO-brott).

Idag är det ofta det så kallade ”fotfolket” som fälls i domstol medan de drivande bakom ett kriminellt nätverk ofta slipper undan då domstolen inte kan binda personerna vid något specifikt brott. För att ta krafttag mot den organiserade brottsligheten behöver vi införa nya möjligheter att komma åt ledande och nyckelpersoner i den kriminella världen, och ovanstående åtgärd är ett led i detta.

Med vårt förslag blir det således olagligt att vara medlem i en kriminell organisation såväl som att vara en del av dess verksamhet eller aktiv i ett kriminellt nätverk. Denna typ av lagstiftning finns sedan 70-talet i bland annat USA och går där under beteckningen Racketeer Influenced and Corrupt Organizations (RICO). RICO-lagar har bland annat används effektivt för att bekämpa de kriminella nätverk som tidigare härjade i New York. Enligt uppgifter som framkommit från den amerikanska kongressens utredningstjänst utgör RICO den enskilt viktigaste lagen i USA rörande bekämpande av organiserad brottslighet.

Förslaget måste utredas och på vilket sätt mönstret av deltagande i organiserad kriminalitet ska definieras måste noga framgå av lagstiftningen.

Skärpta straff för övergrepp i rättssak

Antalet anmälda övergrepp i rättssak har ökat markant under 2000-talet.³ Samtidigt, såsom Åklagarmyndigheten framhållit⁴, är det en grundläggande förutsättning för en effektiv brottsbekämpning och lagföring att målsägande och vittnen inte drar sig för att infinna sig till förhandling.

Övergrepp i rättssak bör när det handlar om organiserad brottslighet i ännu högre utsträckning klassas som allvarligt än vad som nu är fallet. Detta eftersom kriminella nätverk och organisationer har, eller kan uppfattas ha, större möjligheter att sätta sina hot i verket och därmed också större möjlighet att påverka viljan att polisanmäla brott, avlägga vittnesmål och liknande.

---

³ SOU 2009:78, s. 97–98.

⁴ Regeringens proposition 2011/12:63, s. 12.

I nuläget har varken ringa eller normalgraden av övergrepp i rättssak något minimistraff. För att öka tryggheten för brottsoffer och vittnen, samt för att markera skarpt mot dem som överväger att begå övergrepp i rättssak, bör lagstiftningen modifieras angående straffpåföljden. Lagändringens betydelse bör göra gällande att för övergrepp i rättssak vid DIKO-rättegång bör minimistraffet för ringa brott alltid leda till fängelsestraff, d.v.s. minst ett års fängelse. Normalgraden bör därmed ha ett ännu högre minimi- och maxstraff och så bör även grovt övergrepp i rättssak justeras.

Inför kronvitnesssystem

Ett kronvitnesssystem bör upprättas för tillämpning vid misstanke om organiserad brottslighet. Kronvitnesssystem används av många europeiska länder, närmast oss Danmark, Norge och även till viss del Finland, och medger strafflindring beträffande kronvittnets egna brott. En av systemets största fördelar är att det ökar incitament för brottsbelastade uppgiftshållare att träda fram och bidra till att lösa svårutredd organiserad brottslighet. Mot kronvitnesssystem kan invändas att bevisvärdet och i förlängningen också systemets effektivitet minskar vid angivelser av andra eftersom detta kommer att bli ett incitament till att tillskansa sig fördelar genom falska vittnesmål. Men systemet kan utformas så att uppgifterna främst ska handla om konkreta och kontrollerbara uppgifter för att undvika falska vittnesmål.

Dessutom tar kronvittnet samtidigt en mycket stor risk i form av en påtaglig hotbild från den kriminella organisationen och att eventuellt aldrig mer kunna leva ett normalt liv. Falska vittnesmål blir därigenom också mindre attraktiva att ge, vilket försvagar invändningen om falska vittnesmål.

Kronvittnet ska åtnjuta två fördelar. För det första ska strafflindring ges om vittnesmålet lett till verifierbara resultat. Strafflindringen bör i somliga fall inte medges vid vålds- och sexualbrott på grund av vikten av upprättelse för brottsoffret. För det andra ska kronvittnet kunna uppgå i polisens personskyddsprogram och inom rimliga gränser, baserat på värdet av vittnesmålet och vikten för utredningen, få ekonomisk ersättning för kostnader för nyetablering vid ny ort samt för inkomstbortfall till följd av hot och risker som samarbetet med rättsväsendet har medfört.

Kronvittnen ska användas restriktivt men möjligheten bör finnas för att skapa incitament för att vittna mot organiserad brottslighet.

Utred användning av anonyma vittnen

Målsägande och vittnen har alltid haft en utsatt position i rättsprocessen. De uppgifter de lämnar är inte sällan förenade med obehag och rädsla över den egna säkerheten. Vittnesmål utgör också ett av de viktigaste bevismedlen för domstolarna. Anonyma vittnen syftar till att skydda vittnet från negativa konsekvenser av vittnesmålet, t.ex. hämndaktioner från den tilltalade eller personer knutna till denne. Möjligheten att avge ett vittnesmål anonymt antas påverka ett potentiellt vittne positivt och kan innebära att en person som annars inte vågat vittna lämnar viktig information i målet. Samtidigt kan användningen av anonyma vittnen innebära att försvarets möjlighet att granska de bevis som läggs fram emot den tilltalade blir kringskurna.

Europakonventionen ställer inte upp något absolut förbud mot användningen av uppgifter från anonyma vittnen. Sådana vittnen kan tillåtas undantagsvis. Det förutsätter ett konstaterat behov av skydd. Uppgifterna från ett anonymt vittne får inte heller läggas till grund för en fällande dom om det är den enda/avgörande bevisningen i målet. Om försvaret inte har möjlighet att höra ett anonymt vittne någon gång under processen skulle detta förfarande strida mot Europakonventionen. I fall där uppgifter från anonyma vittnen används krävs därför stöd för uppgifterna i övrig bevisning.

Av fyra länder som till RUT inkom med svar, närmare bestämt Finland, Storbritannien, Danmark och Nederländerna, var det endast Finland som svarade att de inte tillåter anonyma vittnen. I övriga länder som inkommit med svar tillåts anonyma vittnesmål under vissa förutsättningar.

Som ett led i kampen mot organiserad brottslighet vill vi att regeringen utreder möjligheterna att införa anonyma vittnen i vissa fall.

3. Efter domen

Utvidgat förverkande vid DIKO

Lagstiftningen om förverkande är idag alldeles för snäv. Tillgångar som är utbyte av en icke närmare specificerad brottslig verksamhet får endast förverkas om någon döms för ett brott för vilket är föreskrivet sex års straffvärde eller för ett fåtal specificerade brott med endast en aning sänkt bevisbörda (36 kap 1 b § BrB).

Vi föreslår att förverkande en DIKO-dömd persons tillgångar underlättas.

Dessa förslag är nödvändiga för att rättsväsendet ska kunna agera mot grovt kriminella som flagrant gör stora vinster på sin kriminella livsstil men i nuläget ligger steget före rättvisan. De utökade befogenheterna är inte tänkta att drabba vanliga medborgare som vare sig är grovt kriminella eller befattar sig med tillgångar från grov kriminell verksamhet. De är dock menade att drabba grova brottslingar kraftfullt och markera att det inte ska löna sig att ägna sig åt brott.

Det får ankomma på regeringen att återkomma med konkreta förslag på hur det kan göras lättare att förverka tillgångar vid fällande dom för DIKO-brott.

Utökat vittnes- och brottsoffersskydd

Det finns en utbredd vilja inom rättsväsendet att kraftigt förbättra omhändertagandet av vittnen och offer. Detta är av särskild vikt i fall där man ska bekämpa organiserad brottslighet, eftersom ett vittne i sådana fall är ännu mer utsatt.

För att bättre komma tillrätta med de brister som bland annat Advokatsamfundet gett uttryck för bör Nationella operativa avdelningen få ansvar för uppgiften att hantera hela processen för vittnen rörande DIKO-fall. Detta ska innefatta personskydd, transport till och från rättegång, vittnesskyddsprogram och bemötande i allmänhet. Det blir då Nationella operativa avdelningens uppgift att ta hand om vittnet under hela processen och också, i de fall det behövs, efter avslutad rättegång. Detta innefattar en uppgradering i hanteringen av dessa ärenden där ett vittne och/eller ett brottsoffer ska få kraftigt utökat stöd och bli ledsagad i hela processen. Vid behov ska speciella enheter inrättas just för detta ändamål.

Kent Ekeröth (SD)

Adam Marttinen (SD)